

ПРАВОСВІДОМІСТЬ І ПРАВОВА КУЛЬТУРА: ЇХНІЙ ВПЛИВ НА СТАБІЛЬНІСТЬ СУСПІЛЬСТВА

THE IMPACT OF LEGAL AWARENESS AND LEGAL CULTURE ON THE STABILITY OF SOCIETY

Чернишук Н.В., к.і.н.,

доцент кафедри публічно-правових дисциплін

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

У статті досліджено глибокий вплив правосвідомості та правової культури на стабільність і сталий розвиток суспільства. Правосвідомість, що розглядається як обізнаність громадян, їхнє сприйняття та ставлення до права, а також правова культура, як практичне втілення поваги до закону та справедливості, є фундаментальними чинниками, які визначають характер суспільних відносин та ефективність правової системи.

Наголошено, що високий рівень правосвідомості суттєво сприяє добровільному дотриманню законів, знижує рівень злочинності та формує стабільне правове середовище. У суспільствах із розвинутою правовою культурою спостерігається вища довіра до державних та судових інституцій, що підвищує легітимність влади і зміцнює демократичні принципи.

Особливу увагу приділено ролі правової культури у сприянні громадянській активності, захисті прав людини та забезпеченні розв'язання конфліктів правовими методами, а не шляхом насильства чи соціальних заворушень. Відзначено, що без належного рівня правосвідомості навіть досконалі правові норми залишаються малоефективними, що призводить до дестабілізації та послаблення державності.

Також у статті підкреслюється важливість системних інвестицій у правову освіту та популяризацію правових цінностей як через офіційні освітні програми, так і через широкі громадські ініціативи. Постійний розвиток правосвідомості та правової культури визначено стратегічним пріоритетом для держав, які прагнуть забезпечити політичну стабільність, успішне проведення реформ та сталий суспільний прогрес. У висновках стверджується, що свідоме і шанобливе ставлення громадян до права та правових інституцій є критично важливою передумовою довгострокової стабільності, миру та процвітання будь-якого демократичного суспільства.

Ключові слова: правосвідомість, правова культура, стабільність суспільства, законність, правопорядок, громадянська активність, демократичний розвиток, правова держава, права людини, правова освіта.

This article explores the profound impact of legal consciousness and legal culture on the stability and sustainable development of society. Legal consciousness, understood as the citizens' awareness, perception, and attitude toward law, and legal culture, as the practical embodiment of respect for law and justice, are fundamental pillars that determine the nature of social relations and the effectiveness of legal systems.

The paper emphasizes that a high level of legal consciousness contributes significantly to the voluntary observance of laws, reduces the incidence of crime, and fosters a stable legal environment. In societies where citizens possess a developed legal culture, there is greater trust in governmental and judicial institutions, which, in turn, enhances the legitimacy of state authority and strengthens democratic principles.

Special attention is given to the role of legal culture in promoting civic engagement, protecting human rights, and ensuring that conflicts are resolved through lawful means rather than through violence or social unrest. The article outlines that without an adequate level of legal awareness, even well-designed legal norms remain ineffective, leading to instability and weakening the foundations of the state.

Moreover, the study highlights the importance of systematic investment in legal education and the promotion of legal values through both formal educational systems and broader public initiatives. This continuous development of legal consciousness and culture is identified as a strategic priority for governments aiming to maintain political stability, support legal reforms, and ensure sustainable societal progress. In conclusion, the article affirms that the conscious and respectful attitude of citizens toward law and legal institutions is a critical precondition for the long-term stability, peace, and prosperity of any democratic society.

Key words: legal consciousness, legal culture, social stability, rule of law, legal order, civic engagement, democratic development, constitutional state, human rights, legal education.

У сучасному суспільстві важливими факторами соціальної стабільності виступають правосвідомість і правова культура громадян. Вони визначають не тільки ставлення людини до права, а й рівень довіри до держави, дотримання законів, готовність мирно вирішувати конфлікти й брати активну участь у суспільному житті.

Правосвідомість – це форма суспільної свідомості, що відображає знання про право, емоційне ставлення до нього та оцінку правових явищ. Вона охоплює розуміння людиною своїх прав і обов'язків, визнання необхідності правового порядку та усвідомлення особистої відповідальності за правопорушення.

Правосвідомою людиною не тільки знає закони, а й керується ними у своїй поведінці.

Правова культура включає в себе правосвідомість, але є ширшим явищем. Вона означає:

- високий рівень правових знань серед громадян;
- повагу до закону і прав людини;
- розвиток правових інституцій;
- активну правову діяльність (захист прав, участь у виборах, суспільних процесах).

Правова культура проявляється не лише в знанні законів, але й у вмінні користуватися ними, захищати свої права цивілізованим шляхом і визнавати право інших людей.

Щодо впливу на стабільність суспільства, правосвідомість і правова культура безпосередньо пов'язані із зміцненням соціальної стабільності. В першу чергу – це високий рівень цих явищ забезпечує:

- Дотримання законності: Громадяни добровільно виконують закони, що знижує рівень правопорушень і необхідність примусового втручання держави.
- Формування довіри до державних інституцій: Люди бачать у державі гаранта прав і справедливості, а не загрозу.
- Соціальну відповідальність: Кожен усвідомлює свою роль у збереженні громадського порядку і повазі до інших.
- Зменшення соціальних конфліктів: Проблеми вирішуються мирним шляхом – через правові механізми, а не через насильство чи протест.
- Розвиток демократичних процесів: Люди активно беруть участь у громадському житті, виборах, висловлюють свою позицію цивілізовано.

Якщо ж аналізувати, навпаки, низький рівень правосвідомості й правової культури, то це призводить до правового нігілізму, зростання злочинності, недовіри до влади та дестабілізації суспільства.

Отже, правосвідомість є важливим елементом розвитку будь-якого суспільства, оскільки саме вона визначає

ставлення громадян до права, законів і правопорядку. Її рівень суттєво впливає на політичні, економічні та соціальні процеси в державі. І один із таких рівнів – формування правової культури.

Правосвідомість сприяє формуванню правової культури у суспільстві. Люди, які усвідомлюють значення права та розуміють свої права й обов'язки, схильні дотримуватися законів не лише через страх перед покаранням, а й із внутрішнього переконання. У суспільствах із високою правовою культурою спостерігається менше порушень, а правосуддя працює ефективніше.

Наступним рівнем є – забезпечення стабільності та правопорядку.

Високий рівень правосвідомості громадян є запорукою стабільності у державі. Коли більшість населення розуміє та підтримує закони, легітимність державної влади зміцнюється. Натомість низький рівень правосвідомості може призводити до правового нігілізму, масових порушень закону та навіть до політичних криз.

Щодо підтримки прав людини і свобод, то тут варто зауважити, що правосвідомість громадян напряму пов'язана із захистом прав людини. Люди, які добре обізнані зі своїми правами, можуть ефективніше їх відстоювати, звертатися до суду, подавати скарги, вимагати справедливості. Більш того, висока правосвідомість сприяє солідарності та взаємній підтримці всередині суспільства.

Розвиток демократії та громадянського суспільства – це коли демократична держава не може існувати без свідомих громадян, які активно беруть участь у суспільному житті, контролюють владу та вимагають дотримання законності. Правосвідомість стимулює розвиток громадських ініціатив, політичної активності та відповідальності за долю держави.

Щодо економічного розвитку, то правосвідомість має також економічний вимір. Чітке розуміння законів у сфері бізнесу, оподаткування та праці формує довіру до правової системи, зменшує рівень корупції та сприяє інвестиційній привабливості держави. Інвестори охочішекладають кошти у країни з високою правовою культурою, де можна передбачити результати правових спорів.

Загалом, правова культура – це складне соціальне явище, що охоплює рівень знань, повагу до закону, правові переконання та практику правомірної поведінки в суспільстві. Вона формується під впливом освіти, традицій, історичного досвіду, а також діяльності державних і громадських інституцій. Її роль у житті суспільства є фундаментальною. Тому її співвідношення зі суспільством полягає перш за все:

1) У зміцненні законності та правопорядку.

Високий рівень правової культури сприяє утвердженню законності. Люди з розвинутою правовою культу-

рою розуміють необхідність дотримання закону не лише з примусу, а з внутрішнього переконання. Таке ставлення зміцнює правопорядок і знижує рівень злочинності.

2) Підвищення ефективності правової системи.

Правова культура тісно пов'язана з правосвідомістю громадян. Чим краще люди обізнані зі своїми правами та юридичними механізмами їх захисту, тим ефективніше вони можуть користуватися правовими інструментами. Це сприяє зміцненню авторитету судової влади, розвитку правових інститутів і довірі до держави.

3) Розвиток демократичного суспільства.

Правова культура – основа демократії. Вона забезпечує участь громадян у суспільному та політичному житті: у виборах, громадських обговореннях, контролі за діяльністю влади. Люди, які мають високий рівень правової культури, здатні не лише вимагати дотримання своїх прав, а й відповідально виконувати обов'язки перед суспільством.

4) Формування толерантності та поваги до прав інших.

Правова культура формує взаємну повагу в суспільстві. Вона вчить, що права кожного закінчуються там, де починаються права іншого. Таким чином, вона сприяє гармонії, стримує конфлікти й забезпечує соціальну стабільність.

5) Підтримка реформ та правових змін.

У суспільстві з високим рівнем правової культури люди готові до конструктивних змін і краще сприймають правові новачки. Така культура формує довіру до реформ, правової держави і забезпечує сталий розвиток.

Тому як підсумок, варто зазначити, що правосвідомість є базовим чинником розвитку здорового суспільства. Від її рівня залежить не лише ефективність дії права, а й загальний добробут громадян, стабільність політичної системи та економічне процвітання. Тому формування й підвищення правосвідомості повинно бути одним із пріоритетів державної політики та освіти.

Правова культура є не лише показником правової зрілості суспільства, а й потужним інструментом його розвитку. Вона визначає якість взаємодії між державою та громадянами, забезпечує соціальну згуртованість і сприяє побудові справедливого правового порядку. Тому інвестування в правову освіту, виховання правової свідомості й популяризацію правових знань є ключовими для майбутнього кожної держави.

Правова культура є не лише показником правової зрілості суспільства, а й потужним інструментом його розвитку. Вона визначає якість взаємодії між державою та громадянами, забезпечує соціальну згуртованість і сприяє побудові справедливого правового порядку. Тому інвестування в правову освіту, виховання правової свідомості й популяризацію правових знань є ключовими для майбутнього кожної держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авер'янов В. Б. *Теорія держави і права: академічний курс*. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 512 с.
2. Копейчиков В. В. *Основи держави і права України*. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 384 с.
3. Рабінович П. М. *Основи загальної теорії права та держави*. Львів : Світ, 2019. 350 с.
4. Скакун О. Ф. *Теорія держави і права*. Харків : Консуп, 2021. 560 с.
5. *Енциклопедія сучасної України: Правосвідомість, Правова культура* / за ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022.
6. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
7. Бойко А. Д. *Правова культура: поняття, структура, значення для демократичного розвитку*. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. Вип. 65. С. 45–48.